

Militair in de modder

In een film uit 2016, *Hacksaw Ridge*, wordt het waargebeurde verhaal verteld van soldaat Desmond T. Doss. Hij heeft zich vrijwillig aangemeld bij het Amerikaanse leger, maar geeft aan geen wapen te willen gebruiken. Als zevendedags-adventist weigert hij in te gaan tegen het liefdegebod van Jezus (Joh. 13:34-35). Binnen zijn eenheid wordt hij gezien als lafaard en wordt hem het leven zuur gemaakt. Totdat hij na een bloedige slag in 1945 op Okinawa alleen achterblijft om de gewonden te verzorgen. Hij redt daarmee het leven van 75 zwaargewonde Amerikaanse en Japanse militairen.

Is dit de weg die Jezus ons wijst? Geen geweld gebruiken, maar toch je steentje bijdragen aan de bescherming van je land?

‘Heb je vijanden lief’ (Luk. 6:27). ‘Heb je naaste lief als jezelf’ (Matth. 22:39). ‘Zalig zijn de vrede-stichters’ (Matth. 5:9). Het zijn duidelijke uitspraken van Jezus. Wat betekenen deze uitspraken in een tijd van herbewapening?

Sinds de inval van Rusland in Oekraïne in februari 2022 is er een bepaalde angst in de samenleving geslopen. Hoe zal dit aflopen? Velen hebben al een noodpakket in huis. Want we hebben te maken met een grote, nucleair bewapende wereldmacht. Sommige analisten houden serieus rekening met een Russische aanval op de Baltische staten. Als NAVO-lid zal Nederland dan in actie moeten komen.

Dienjaar

Het ministerie van Defensie in Nederland is dan ook volop bezig om weer op sterkte te komen. Dat leidt daadwerkelijk tot meer mensen die zich aan-

**Het militair zijn wordt
dus niet afgewezen,
maar wel gekerstend**

melden bij diverse militaire opleidingen. Ook veel jongeren uit hervormd-gereformeerde kring hebben belangstelling voor bijvoorbeeld het dienjaar.

Een wezenlijke vraag hierbij is: kan christen-zijn wel samen gaan met werken bij een organisatie die geweld gebruikt? Want in essentie wordt elke militair in de basisopleiding geleerd om de vijand (een ander mens!) te doden. Aan deze vraag moeten we niet te makkelijk voorbijgaan.

Wapens zegenen

Na de Eerste Wereldoorlog heeft de remonstrantse hoogleraar G.J. Heering (1879-1955) zich diepgaand beziggehouden met deze vraag. Hij heeft daar indringend over gesproken met de gereformeerde hoogleraar aan de VU, H. Bavinck (1854-1921). Ze vonden elkaar in hun afschuw over de gruwelijke gifgasaanvallen en massale slachtingen die plaatsvonden bij Ieper en Verdun. Europese – christelijke – landen vochten met elkaar een vreselijke oorlog. Aan beide zijden baden de dominees en de priesters voor de overwinning en werden de wapens ingezegend. Naar aanleiding van deze grote oorlog schreef Heering een geruchtmakend boek: *De zondeval van het christendom*. Hij vond dat het christendom vanaf het concilie in Arles (314 na Chr.) gevallen was voor de verleiding om te willen meedoen met de staat. Vanaf dat moment ging de kerk de wapens zegenen en koos ze partij voor de christelijke keizer Constantijn.

Bavinck is het tot op zekere hoogte eens met Heering, maar trekt niet de conclusie om volledig pacifist te zijn. Heering doet dat wel. Volgens hem is het onmogelijk om als militair Gods schepselen te doden en tegelijk Jezus te gehoorzamen. Voor sommige christelijke militairen is dit zeker een belangrijk punt. In gesprekken hierover verwijs ik meestal naar Lukas 3:14. Daar lezen we dat, onder de vele mensen die naar Johannes de Doper komen om zich te laten dopen, er ook enkele soldaten zijn. Ook zij willen gedoopt worden en een nieuw leven beginnen. Johannes de Doper roept hen dan niet op om een ander beroep te kiezen. Wel geeft hij aan dat ze niemand tot overlast mogen zijn en niets mogen stelen. In de context van die tijd was het gebruikelijk dat soldaten na een gewonnen veldslag huizen binnengingen om die te plunderen. Dat mag een soldaat die Christus navolgt dus absoluut niet. Hij dient tevreden te zijn met zijn soldij en zich waardig te gedragen. Het militair zijn wordt dus niet afgewezen, maar wel gekerstend. Hier liggen aanknopingspunten voor hoe je als christen militair bent in de praktijk van elke dag.

Zwaardmacht

Het is verder opmerkelijk dat een militair een van de eerste heidenen is die tot geloof komt. Nadat Jezus gestorven is, belijdt een Romeinse officier bij het kruis op Golgotha dat hij gelooft dat dit echt Gods Zoon is (Mark. 15:39). Deze beide

Bijbelse taferelen zijn in glas-in-loodramen uitgebeeld in de kapel van het bezinningscentrum Beukbergen van de Geestelijke Verzorging van Defensie.

Een ander argument dat christelijke militairen kan helpen in dit spanningsveld, is het besef dat je in dienst bent van de overheid. Die overheid heeft de zwaarmacht gekregen (Rom. 13) en is geroepen om soms met geweld op te treden om te beschermen en te verdedigen wat ons lief is. In een oorlog doodt een militair dus geen mensen als particulier persoon, maar is hij of zij geroepen om dat verschrikkelijke werk te doen in dienst van de overheid.

Naast het feit dat er altijd een pacifistische onderstroom is geweest, heeft de hoofdstroom van de kerk benadrukt dat een christen wel degelijk militair kan zijn. Al vanaf de tijd van de kerkvaders is er daarom de leer van de rechtvaardige oorlog ontwikkeld (zie kader).

Het pacifisme heeft toch iets wereldvreemds over zich. Het kan ook iets gemakkelijks in zich hebben. Je laat anderen het vuile werk opknappen, terwijl je wel profiteert van de vruchten van de landsverdediging. De pacifistische soldaat Desmond T. Doss uit de film *Hacksaw Ridge* is een uitzondering. In de praktijk heb je nu eenmaal militairen nodig die wél bereid zijn om te vechten en te doden.

Vredestichters

Je kunt het werk van een militair verrassend genoeg zelfs zien als een concrete manier van het navolgen van Christus. Als militair strijd je immers voor vrede en veiligheid. Je draagt je steentje bij aan het bevorderen van de vrede. En heeft Jezus ons in diezelfde Bergrede niet juist daartoe opgeroepen, om vredestichters te zijn (Matt. 5:9)? Zeker bij opbouwmissies kan het militaire werk veel voldoening geven.

Een Europees leger

Na de nederlaag van het Nederlandse leger op 14 mei 1940 is gebleken dat Nederland te klein is om ons succesvol te verdedigen tegen grootmachten. Nederland was dan ook op 4 april 1949 een van de twaalf oprichters van de NAVO. Het grote voordeel voor een klein land is dat we de verdediging van ons grondgebied dan niet alleen hoeven te dragen.

Aan de andere kant betekent dit wel dat we bepaalde verplichtingen hebben binnen de NAVO. Er wordt van ons verwacht dat we meedoen aan talloze missies. Daarom varen er voortdurend Nederlandse marineschepen mee met NAVO-eenheden (Standing NATO Maritime Group). Op dit moment zijn er permanent een kleine 300 Nederlandse militairen in Litouwen gelegerd (Enhanced Forward Presence), bedoeld om eventueel de eerste klap aan de oostgrens op te vangen. Verder gaan er om de zoveel tijd Nederlandse F-35 straaljagers naar Roemenië of naar Polen om de oostgrens te bewaken.

Drie brigades

Ondertussen is het Nederlandse leger behoorlijk vervlochten met legers van andere NAVO-landen. De Koninklijke Landmacht (KL) heeft op dit moment drie brigades. In geval van een Russische aanval vormen deze brigades een onderdeel van een groot NAVO-leger. Deze brigades zullen dan onder een Duitse generaal vallen en die valt weer onder de SACEUR (Supreme Allied Commander Europe). Dit is de hoogste Amerikaanse generaal die de verdediging van Europa op zich zal nemen. Op dit moment is dat generaal Alexis G. Grynkewich.

Hiernaast bestaat er sinds 1995 een gezamenlijk Duits-Nederlands legerkorps. In de praktijk levert Nederland hier twee bataljons aan. De rest van dit korps wordt aangevuld met militairen uit andere Europese landen.

Dit overzicht geeft aan dat het Nederlandse leger al verregaande vormen kent van samenwerking en zelfs integratie met andere Europese en NAVO-landen.

Slagkracht

Is het verstandig om tot een Europees leger te komen? Als we Europa zien als een gemeenschap die gebaseerd is op christelijke waarden, zijn we ook geroepen om gezamenlijk het hele continent te verdedigen. We dragen verantwoordelijkheid voor elkaar (Gen. 4:9). Daar past een Europees leger bij. Niet de hele krijgsmacht hoeft daarin te integreren, maar als bepaalde eenheden onderdeel vormen van een Europees leger, zal dat hun slagkracht zeker vergroten. Dit is nodig, want de oorlog van de toekomst wordt waarschijnlijk niet gevochten aan de Nederlandse grenzen, maar aan de grenzen van Europa.

De roeping van een Nederlandse militair gaat in wezen nog verder. Een militair is ook geroepen om een bepaalde manier van leven te verdedigen. Het gaat in een oorlog niet alleen om een stuk land en om veiligheid voor de hele samenleving, maar ook om het beschermen van een bepaalde manier van leven.

Christelijke invloed

In Europa en andere westerse landen zijn er, vooral door christelijke invloed, bepaalde waarden ontstaan. In een toespraak uit 1957 voor de Nederlandse Christen Officieren Kring (NCOK) is de theoloog A.A. van Ruler lyrisch over deze waarden. Het christendom heeft zich sterk geworteld in Europa; van daaruit verspreidde het zich naar andere delen van de wereld. Door de grote invloed van het christendom in Europa is er een manier van leven ontstaan die gebaseerd is op vrijheid. Deze is uniek in de geschiedenis. Van Ruler wijst erop dat er vanuit de Godsleer heel wezenlijke noties zijn ontstaan. Dat God liefde is, betekent dat er ontferming en barmhartigheid is. De vleeswording van Christus leert ons dat God bij ons is. En ook dat het stoffelijke belangrijk is. Dat er dus waardering is voor handenarbeid. Een 'heilig materialisme' noemt Van Ruler dat.

Deze noties uit de Godsleer leiden tot het echt zien van de naaste, tot het aanvaarden van de gemeenschap en tot barmhartigheid met hen die in nood zijn.

We zien inderdaad dat vanouds christelijke landen in het Westen nog altijd veel meer doen aan bijvoorbeeld ontwikkelingshulp en sociale zekerheid dan landen die door de islam of het hindoeïsme zijn gestempeld. En wat is het een groot goed dat we in westerse landen in vrijheid Gods Naam mogen belijden, terwijl er op hetzelfde moment volgens Open Doers ruim 380 miljoen christenen worden vervolgd in landen waar die vrijheid er niet is. Deze waarden, deze bijzondere manier van leven, die we hebben ontvangen in Europese en westerse landen, zijn het waard om verdedigd te worden.

Menswaardig leven

Wij leven meer dan zestig jaar nadat Van Ruler deze toespraak hield. Vanwege de secularisatie zijn wij wellicht minder lovend over Europa dan Van Ruler in zijn tijd. Toch is het ook in onze tijd waar dat er in de westerse cultuur iets oplicht van hoe God de mens bedoeld heeft. Juist in het vanouds christelijke Europa is er veel aandacht voor het individu, de vrijheid van godsdienst, het recht op onderwijs en een menswaardig leven; kortom, de rechten van de mens. Militairen, en zeker christelijke militairen, beschouwen het verdedigen van deze waarden als een wezenlijke reden om militair te zijn.

In deze gebroken
wereld is het
helaas nodig dat
er militairen zijn

Het ministerie van Defensie is volop bezig om weer op sterkte te komen

Tegelijk blijft er een spanning. Jezus zelf heeft nooit geweld gebruikt. Hij vroeg Petrus zijn zwaard weg te doen, want eenieder die het zwaard neemt, zal erdoor vergaan (Matth. 26:52). In deze gebroken wereld is het helaas nodig dat er militairen zijn. De overheid heeft de zwaarmacht, en militairen dienen dit nu eenmaal concreet vorm te geven.

Militairen staan dan ook in de modder: soms letterlijk, bij een oefening of een uitzending, maar ook figuurlijk. Als het daadwerkelijk tot een strijd komt, maken zij vuile handen. Zij doen dat echter voor en namens de samenleving. Zij doen dat om vrede, veiligheid en vrijheid te beschermen of te brengen. Totdat Jezus terugkomt. Dan is het beroep van militair gelukkig niet meer nodig (Openb. 21:1-4).

Drie christelijke visies op oorlog

Christelijk pacifisme

Omdat de Heere Jezus duidelijk de opdracht heeft gegeven om je vijanden lief te hebben (Bergrede), is het een logische stap om je verre te houden van geweld en de militaire wereld. De hoogleraar G.J. Heering kwam uiteindelijk tot de conclusie dat de kerk niets te maken moest willen hebben met geweld en oorlog. Hij richtte in 1924 daarom *Kerk en Vrede* op. Deze vereniging bestaat nog steeds, gevestigd in Utrecht. Door middel van symposia en brochures laat de vereniging haar licht schijnen over de oorlog in Oekraïne en in Gaza. Het is verrijkend om via hen een ander geluid te horen dan dat we meestal meekrijgen in de reguliere media. *Kerk en Vrede* is bijvoorbeeld uiterst kritisch over het voortdurend sturen van nieuwe wapens naar Oekraïne. In onze tijd is de Amerikaanse theoloog Stanley Hauerwas een bekende pleitbezorger van het pacifisme.

Rechtvaardige vrede

Voor in de Duitstalige wereld heeft men na de Tweede Wereldoorlog de gedachte ontwikkeld van Friedensethiek. Men moet alles op alles zetten om via internationale organisaties als de Verenigde Naties conflicten vreedzaam op te lossen. In een geglobaliseerde context zijn het niet meer staten die elkaar de oorlog verklaren, maar hebben we te maken met terroristische dreigingen, uiteenvallende staten, burgeroorlogen, conflicten over grondstoffen en klimaatgerelateerde onlusten. Deze conflicten dienen niet militair, maar diplomatiek aangepakt te worden. Het heeft immers vaak te maken met een onrechtmatige verdeling van rijkdom. Als de grondoorzaken van onvrede serieus worden aangepakt, verdient dat de voorkeur boven militair ingrijpen. Vrede is immers meer dan het ontbreken van oorlog. Het is ook rechtvaardigheid.

Rechtvaardige oorlog

Deze gedachte gaat terug tot de kerkvaders en is verder ontwikkeld door bijvoorbeeld de rechtsgeleerde Hugo de Groot (1583-1645). Het komt erop neer dat oorlog te allen tijde vermeden moet worden én dat er een situatie kan ontstaan waarin het toch zal moeten.

Augustinus noemt dat zelfs een vorm van naastenliefde. Als alle andere mogelijkheden uitgeput zijn, kan het nodig zijn om een vijand te bestrijden. Om te voorkomen dat de vijand nog meer kwaad doet en daarmee nog meer ellende veroorzaakt. Puur uit bescherming van het goede kan het dus nodig zijn om militair in te grijpen. Daar hadden de kerkvaders al een aantal criteria voor opgesteld, waarvan de meeste nog steeds genoemd worden in de conventies van Genève.

Bijvoorbeeld:

- Er moet een gerechtvaardigde reden zijn. Niet puur uit eigenbelang, maar oorlog mag alleen op morele gronden worden aangegaan.
- Het gebruik van geweld moet proportioneel zijn. Er mag geen extreem geweld gebruikt worden, als dat niet nodig is.
- Er moet een redelijke kans op succes zijn. Soldaten mogen niet op een zelfmoordmissie gestuurd worden.
- Legitieme autoriteit: een oorlog mag alleen door een erkende regering worden uitgeroepen. De tegenstander moet eerst een waarschuwing krijgen, zodat er nog de gelegenheid is om een oorlog af te wenden.
- Laatste toevlucht: alle vreedzame alternatieven moeten uitgeput zijn, voordat men mag grijpen naar het middel van oorlog.

Gespreksvragen

1. Herkent u iets van de invloed van het christelijk geloof in de westerse cultuur? En wat is dat dan?
2. Wat kan een christelijke gemeente betekenen voor gemeenteleden die militair zijn?
3. Is de oorlog in Israël en Gaza te rijmen met de klassieke uitgangspunten voor een rechtvaardige oorlog?

Stelling

Het is voor een christen beter om gedood te worden dan om te doden. Wat vindt u hiervan?

Gebroken wereld

We mogen het bestaan van een goed functionerend leger, met militairen die zich waardig gedragen, als een zegen beschouwen. Er gaan de komende jaren vele euro's naar Defensie. Als dat leidt tot voldoende afschrikking, zal het geen oorlog worden en is dat een goede investering. Dan kunnen we onze noodpakketten ongebruikt in de kast laten. Zeker weten doen we in een gebroken wereld echter niets. Daarom is het wezenlijk dat we in de gemeenten en persoonlijk op de Heere blijven vertrouwen en Hem bidden om vrede en bescherming.

De auteur van deze brochure, ds. M.P.D. Barth, is als krijgsmachtpredikant verbonden aan de Explosieven Opruimingsdienst in Soesterberg.

Leestips

- G.J. Heering, *De zondeval van het christendom*. Utrecht. (Alleen nog tweedehands verkrijgbaar).
- T. A. Boer, *De rechtvaardige oorlog: zoeken naar de zin van een eeuwenoud concept*. Nederlands Theologisch Tijdschrift 57/2 (2003), pag. 89-107.
- O. Donovan, *The Just War Revisited*, Cambridge.
- F. van Iersel, *Rechtvaardige oorlog – rechtvaardige vrede*, Delft.
- M.P.D. Barth, *God gebruikt geweld*, (Artios-reeks), Heerenveen.

Uitgave van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk
Bijlage bij *De Waarheidsvriend*, 25 september 2025

Mandenvlechterslaan 14-J
3781 DV Voorthuizen
tel. 0342-480018
www.dewaarheidsvriend.nl
www.gereformeerdebond.nl